

મંત્રવિજ્ઞાન

માનવીના શરીરમાં એક પ્રકારનો પ્રાણપ્રવાહ નિરંતર વહે છે. માનવીની બુદ્ધિ શરીરના પ્રાણપ્રવાહમાં રહેલ છે. પ્રાણ વાયુરૂપ સૂક્ષ્મ છે. જે અનુભવથી સમજી શકાય છે. એટલે તેનાં સાધનો પણ સૂક્ષ્મ હોય છે.

મન અને પ્રાણનો ઘણો નિકટનો સંબંધ છે. મનને ફરવાનું માધ્યમ પ્રાણ છે એટલે જ બે વ્યક્તિઓ વચ્ચે જે વાતચીત થાય છે અને મોજાંઓ ઉડે છે તે બહિર્પ્રાણના માધ્યમદ્વારા બીજી વ્યક્તિ ઝીલે છે. માનવીનું મસ્તક પણ એક વિશિષ્ટ પ્રકારનું યંત્ર હોવાથી તે મોજાંઓ શક્તિ અનુસાર ઝીલે છે.

માનવીના મસ્તકમાં ઘણી સૂક્ષ્મ નાડીઓ હોય છે. આ નાડીઓ અગ્નના દોષો કફ, પિત્ત અને વાયુરૂપે ભરાયેલા હોય છે. અને બહારના વાતાવરણથી શ્વાસોશ્વાસદ્વારા પણ ઘણા દોષો આવીને શરીરની નાડી જાળમાં ભરાય છે.

વૈજ્ઞાનિક નિયમ છે કે કોઈ પણ પદાર્થ ઉપર વારંવાર ફટકા મારવામાં આવે તો તેમાં ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે. મંત્રવિજ્ઞાનમાં પણ આ નિયમ કામ કરે છે.

પ્રાણ એ જીવનશક્તિ છે. આ પ્રાણના સૂક્ષ્મ અણુઓ આપણા શરીરના અગ્નમય કોષમાં અને હાડકાંઓની મજ્જામાં સ્થિત થઈને રહેલા છે. તેમજ લોહીના પરિભ્રમણમાં આ પ્રાણશક્તિ વહેતી હોય છે. નિત્ય નિયમસર મંત્રોચ્ચાર કરવામાં આવે તો જુદી જુદી નાડીઓનાં કેન્દ્રોમાં (મૂળાધાર, સ્વાધિષ્ઠાન, અનાહત, વિશુદ્ધચક્ર વગેરે) ઉપર પદ્ધતિસરના મંત્રોચ્ચાર અને ધ્યાન સાથે વાચિક જપ (ભાષ્યજપ) સૌપ્રથમ કરવામાં આવે તો મંત્રોચ્ચારની ગરમીને લીધે નાડીજાળમાં રહેલા કફ, પિત્ત, વાયુ, છૂટા પડી દોષો દૂર થઈ જાય છે. અર્થાત્ સ્થૂલ શરીરના દોષો નાશ પામે છે. પ્રાણ પ્રવાહને શરીરમાં ફરવાની જગા મળે છે. આ પ્રાણ જીવન હોવાથી શરીરના અનેક દોષો બળી જાય છે. નિત્ય મંત્રજપ કરવામાં આ એક વિશેષ હેતુ રહેલો છે.

આ કારણથી જ વાચિક, ઉપાંશુ અને માનસિક આ ત્રણે પ્રકારના મંત્રજાપની આવશ્યકતા છે. વાચિક મંત્રજાપથી સ્થૂલ શરીરની શુદ્ધિ થાય છે. ઉપાંશુ જાપથી સૂક્ષ્મશરીરની શુદ્ધિ થાય છે અને માનસિક જાપથી જ્ઞાનમય શરીરની શુદ્ધિ થાય છે. આમ ત્રિવિધ - વાચિક, ઉપાંશુ અને માનસિક જાપ પદ્ધતિ ઉપર સંપૂર્ણ પ્રભુત્વ કરી લેવામાં આવે ત્યારે માનવીની પરાશક્તિઓને ઝીલવાની શક્તિ પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

માનવીના મસ્તકમાં રહેલા જ્ઞાનતંતુઓ (નાડીઓ) ને નિત્ય પ્રક્રિયાદ્વારા (મંત્રોચ્ચારદ્વારા) શુદ્ધ રાખવી પડે છે. રાસાયણિક પ્રક્રિયા થાય પરંતુ ગરમીને લઈ લેવામાં આવે ત્યારે તે અટકી પડે છે. તેમ નિત્ય મંત્રોચ્ચારની ગરમી આપવામાં આવે તો સદા શુદ્ધ અવસ્થા રહે છે. માટે મંત્રઘોષ (મંત્રજાપ) નિયમિત થાય એ અતિ આવશ્યક છે.

निर्जाबभक्षरं नास्ति नास्ति मूलमनौषधं ॥

निर्धना पृथिवी नास्ति आम्नायाः ञलु दुर्लभा ॥१॥

अर्थ - ञीब वगारनो कोरु अक्षर नथी. अटले के लिपि शास्त्रमां बेटला अक्षरो छे ते ञधा युक्त अटले कोरुपण प्रकारनी शक्तिसंपन्न होय छे. माटे ब लणवा-वांचवाथी मनुष्यना हृदयमां अेक प्रकारनी अेवी असर उत्पन्न थाय छे के बेथी मनुष्यो सुमदुःणनो अनुभव करी शके छे. तेवी ब रीते कोरु पण वनस्पति दुनियामां अेवी नथी के बे औषधरूप न होय. पृथ्वी पण निर्धन नथी कारण के ते अनेक विध रत्नोनी ञाण छे. माटे ब शास्त्रोमां पृथ्वीने रत्नगर्भा कहेल छे. मात्र बे दुर्लभ छे ते अेब छे के आम्नाय अटले तद्दत् वस्तुनुं संपूर्ण ज्ञान अेब दुर्लभ छे.

मंत्र साधना करनार मनुष्य काम, कोध, लोभ, मद, माया, कपट, स्वाद, श्रृंगार, कौतुक अने स्त्रीसंग अे दस वस्तुनो त्याग करी मन वचन अने कायानी अेकाग्रतापूर्वक मंत्र ञणो. अगर नशीण साइं हशे तो बरुइ इण प्राप्त करशे. दरेक ञाणतोमा कर्म ञलवान छे. ञीशु वात अे छे के, कोरुपण कार्य करवा माटे पहेला श्रद्धा बेरुअे. श्रद्धाविना मुक्ति पण नथी मणती. तो मंत्र केम इणीभूत थाय?

बे मनुष्यनुं प्रारण्ध ञलवान नथी तेना पासे प्रायः मंत्रना अधिष्ठायक देवो आवता नथी; परन्तु अे मर्मने नहीं ञाणता केटलाक अज्ञान पुइषो अेकदम कही दे छे के ञस, मंत्र इणीभूत थता नथी. परन्तु मंत्र नहीं इणवाना मुख्य ञे कारणो छे. अेक तो प्रारण्ध साइं न होय बेथी विधि सहित मंत्र ञणी न शकाय अने ञीबुं कारण कोरु विद्वन आवी पडे. परंतु बे प्रारण्ध सारां होय तो मंत्रना अधिष्ठायक देव अवश्य रहीने पण बवाण आपे छे. पण प्रत्यक्ष देजाता नथी.

कोरु कहेशे के प्रारण्ध साइं होय तो मंत्र ञणवाथी शुं लाभ? अे प्रश्ननो उत्तर मात्र अटलो ब आपी शकाय के ब्यारे प्रारण्ध साइं होय त्यारे ब सारा योगो आवी मणे छे. अक्षरोना संयोगोने मंत्र कहेवामां आवे छे. अे मंत्र ञणवाथी अक्षरोना बे बे परमाणुओ ञ्रह्मांडमां इेलाय छे. तेथी अेक प्रकारनी अेक नवीब असर उत्पन्न थाय छे अने तेथी अवधिज्ञानी देवताओ स्वर्गमां ञेठा ञेठा पण अवधिज्ञान द्वारा ञाणी शके छे. के अमुक माणस अमुक स्थाने ञेठा ञेठा माइं स्मरण करी रहेल छे. प्राचीनकाणमां अेवा प्रारण्धवान मनुष्यो हता के बेनी पासे देवताओ हंमेशा सेवकभावे हाबर रहेता. बेमके तीर्थकर, यकवर्ति, वासुदेव वगरे.

कोरु अेक मंत्रो अेवा छे के बेनुं हंमेशां स्मरण करवाथी आत्मानुं कल्याण थरु शके छे. पंच परमेष्ठि महामंत्रनुं स्मरण करवाथी अशुभ अने अनिकायित कर्मनो नाश थरु पुण्यानुंअंधी पुण्य प्राप्त करे छे. परलोकमां उच्च गति मेणवे छे. अने आ बन्ममां पण आनंद मेण छे. बैन शास्त्रोमां वर्धमान विधा, सूरिमंत्र अने अपराजिता महाविधानुं विधान करेल छे. बे मुनिबनोअे बरुइ पाठ करवा योग्य छे. बेथी अशुभ अनिकायित पापकर्मोनी निर्बरा थाय छे.

बे मकानमां ञेसीने मंत्रनो ञप करवो होय ते पवित्र अने साइं होवुं बेरुअे. दिवालो उपर यूनानो हाथ मारी अथवा रंग-रोगानथी सुशोभित ञनाववी. माथे चांदनी ञांधवी अने चारे कोरु इूलोनी माणा वगरे सुगंधी वस्तुओथी शणगारी सुंदर ञनाववुं. बेम ञने तेम अेकांत स्थान वधारे पसंद करवुं श्रेष्ठ छे. मंत्रसाधके अेक उत्तरसाधक तरीके कोरुपण मनुष्यने पोतानी पासे बरुइ राणवो बेरुअे. बेथी कोरु वस्तुनी बरुइपडे तो ते वुरत हाबर करी शके. मंत्रसाधके पोतानां कपडां अने आसन साइं राणवां. धीनो दीपक,

દશાંગ ધૂપ, ફળ, ફૂલ, નૈવેદ્ય વગેરે જે જે ચીજો લેવી તે ઉંચા પ્રકારની અને કિંમતી લેવી. મંત્ર પાઠ વખતે પદ્માસને અથવા સુખાસને બેસવું. પરંતુ જિનમંદિરમાં પ્રભુની સન્મુખ પદ્માસને બેસવું નહિં. કારણ કે તેથી અવિવેક થાય છે.

મંત્ર ભણતી વખતે માલા અંગુઠા ઉપર રાખી તર્જની અંગુલી વડે ફેરવવી. જેટલા દિવસો સુધી મંત્રારાધન કરવું હોય તેટલા દિવસ નિયમસર આરાધન કરવું પણ ટાઈમમાં વારંવાર ફેરફાર કરવો નહિં. હંમેશાં એક જ વખત ભોજન કરવું, બ્રહ્મચર્યનું બરાબર પાલન કરવું તથા જમીન ઉપર ચટાઈ, કંબલ, અથવા શેતરંજી પાથરીને સુવું. અસત્ય બોલવું નહિ. તેમજ આચાર વ્યવહાર બહુજ શુદ્ધ રાખવો. ભોજનમાં રોટલી, દાળ, દુધ, સાકર, ઘી વગેરે પવિત્ર ચીજો પાચન થાય તેટલી જ ખાવી.

દરેક મંત્રો શીખવાને માટે પુષ્પાર્ક, હસ્તાર્ક, મૂલાર્ક, અથવા તીર્થકર શ્રી મહાવીરસ્વામીના જન્મકલ્યાણકનો દિવસ એટલે દિવાળીનો દિવસ વધારે શ્રેષ્ઠ ગણાય. આ દિવસ કદાચ પાસે ન આવતો હોય તો પુનર્વસુ, પુષ્ય, શ્રવણ યા ધનિષ્ઠા નક્ષત્રનો દિવસ પણ સારો ગણાય. અગર આ યોગ પણ નજીકમાં ન આવતો હોય અને શિષ્યોને શીખવવાની ખાસ આવશ્યકતા હોય તો ગુરુમહારાજ પોતાનો ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોય તે સમયે શીખવાડે. તે વખતે જો શિષ્યનો પણ ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોય તો શુભ ગણાય. પરંતુ તે વખતે શિષ્યનો ચંદ્રસ્વર ન ચાલતો હોય તો ગુરુ ભણાવી રહ્યા બાદ જ્યારે શિષ્ય ભણવું શરૂ કરે ત્યારે ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોવો જોઈએ.

જાપ

મંત્રશાસ્ત્રનો નિયમ છે કે દરેક મંત્રો વિવિધ અનુષ્ઠાન બળથી જુદી જુદી શક્તિઓનો અનુભવ કરાવે છે. તે માટે નિશ્ચિત આસન, દિશા, કાળ, માળા, મુદ્રા આદિનું બંધારણ જરૂરી છે. મંત્ર તો એક જ હોય પરંતુ બંધારણીય તત્ત્વ આસન, માળા, મુદ્રા આદિના ફેરફારથી મંત્રશક્તિનો પ્રવાહ જુદી દિશામાં ચોક્કસ વાળી શકાય છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે જો બંધારણની જાળવણી ન હોય તો મંત્રમાં ગમે તેટલી શક્તિ હોય તો પણ તે શક્તિઓનો પ્રાદુર્ભાવ શક્ય નથી.

નિશ્ચિત સમય, નિશ્ચિત આસન, નિશ્ચિત દિશા, નિશ્ચિત માળા અને નિશ્ચિત સંખ્યા એ મંત્રજાપ માટે મહત્ત્વની બાબત છે અને તે બરાબર સાચવવી જોઈએ.

દિક્કાલમુદ્રાસનપલ્લવાનાં, ભેદં પરિજ્ઞાય જપેત્ સ મંત્રી ।

ન ચાન્યથા સિધ્યતિ તસ્ય મંત્રં, કુર્વન્ સદા તિષ્ઠતુ જાપહોમમ્ ॥૧॥

મંત્રસાધકે દિશા કાળ મુદ્રા આસન અને પલ્લવો (મંત્રની આદિ કે અંતમાં આવતા બીજાક્ષરો) ની ભેદ વ્યવસ્થા જાણીને જાપ કરવો જોઈએ. જો તેમાં ભૂલ કરે તો (અન્યથા બીજી રીતે કરે તો) મંત્ર જાપતો હોય, હોમ કરતો હોય પણ મંત્ર સિદ્ધ થતો નથી.

જાપ ત્રણ પ્રકારના છે.

(૧) ભાષ્યજાપ, (૨) ઉપાંશુજાપ, (૩) માનસજાપ.

- (૧) બીજા સાંભળી શકે તેમ શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક કરાતો જાપ તે ભાષ્યજાપ (વાચિક જાપ).
- (૨) ન સંભળાય તેવી રીતે મંત્રાક્ષરો બોલીને જાપ કરવો તે ઉપાંશુજાપ (આ જાપમાં હોઠ અને જીભનું હલન-ચલન ચાલું હોય છે.)
- (૩) હોઠ અને જીભનું હલન-ચલન બંધ કરી ફક્ત મનમાં મંત્રોચ્ચારપૂર્વક મંત્રના આલેખન પૂર્વક મંત્રજાપ કરવો તે માનસજાપ.

ભાષ્યજાપ કરતાં ઉપાંશુજાપ, ઉપાંશુજાપ કરતા માનસજાપ વધુ શક્તિશાળી છે. ઉદાહરણ તરીકે : હાથથી ફેંકેલ પત્થર સમાન ભાષ્યજાપ, ગોફાથી ફેંકેલ પત્થર સમાન ઉપાંશુજાપ અને બંદુકમાંથી છોડેલી ગોળી સમાન માનસજાપ છે. સમજવામાં સરળ પડે માટે જ આ ઉદાહરણ આપ્યું છે. આમ એક એક જાપ એક એકથી વધુ શક્તિવાળા છે.

માનસજાપ શાંતિ આદિ કાર્યો માટે થાય છે, ઉપાંશુજાપ પુષ્ટિ આદિ મધ્યમ કાર્યો માટે થાય છે અને ભાષ્યજાપ અભિચાર મારણ ઉચ્ચાટન આદિ અધમ કાર્યો માટે થાય છે.

વળી લિખિતજાપ છે તે ઘણો જ લાભદાયક છે. તેથી ચિત્ત એકાગ્ર બને છે. હૃદય પવિત્ર બને છે. એક આસને બેસવાનો અભ્યાસ થાય છે. ઇંદ્રિયો વશ થાય છે. મંત્ર લખતાં મંત્રોચ્ચાર કરતા જવું જાપની ઘણી શક્તિઓનો અનુભવ કરવામાં આ જાપ સહાયક બને છે.

જાપમાં એકાગ્રતા લાવવી જરૂરી છે. જેમાં એકાગ્રતા લાવવી હોય તેના ગુણમાં રસ થવો જોઈએ. બીજા વિચારો ન આવે. જેનો જાપ કરીએ તેનો જ વિચાર કરવો જોઈએ. એકાગ્રતા લાવવા માટે માળા અને સ્થળ નિયત જોઈએ. સ્થાનમાં સ્થાપવામાં પણ રહસ્ય છે. એક જ સ્થળે આસન કરવાથી અને એક જ માળા વડે જાપ કરવાથી પવિત્ર પરમાણુઓનો સંગ્રહ થાય છે.

અક્ષરમાં પણ અપૂર્વ અને અનંતશક્તિ છે. હૃદયરૂપ પાટીયા ઉપર મંત્રરૂપ સફેદ અક્ષરો લખેલ છે. એમ કલ્પના કરીને વાંચવા. એ અક્ષરો સફેદ હીરા જેવા કલ્પીને વાંચવાથી તેનું ધ્યાન થાય છે.

ધ્યાન એટલે ચિત્તની તન્મયતા. જાપની સાથે ધ્યાન જોડવાથી ઘણો લાભ થાય છે. ધ્યાનમાં જેટલી તન્મયતા - તીવ્રતા- એકાગ્રતા તેટલો વધુ લાભ થાય છે. માણસ જેવું ચિંતન કરે છે. તેવો તે થાય છે. તે વાત આજે વિજ્ઞાન પણ સ્વીકારે છે.

માનસજાપ અભ્યાસથી ધીમે ધીમે શિખાય છે. માનસજાપમાં સાધક પ્રગતિ કરતો જશે તેમ તેમ મસ્તકની અંદર જ્યાં બ્રહ્મરંધ્ર છે ત્યાં થોડી હલચલ થવાનો અનુભવ થશે. આ જાપનો અભ્યાસ પાડતી વખતે ધીરજ રાખવી જોઈએ. શ્રમ લાગવા માંડે ત્યારે ભાષ્ય જાપનો આશ્રય લઈને મનને આરામ આપવો જરૂરી છે.

આ ત્રિવિધ જાપ પદ્ધતિ ક્રમવડે એક કરતાં એક ચડીયાતી છે. આપણે શરીરને અંતિમ લક્ષ્ય તરીકે સ્વીકારતા નથી. પરંતુ અંતિમ લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવાનું અમૂલ્ય સાધન માનીએ છીએ. એટલે શારીરિક શુદ્ધિની પ્રથમ જરૂર છે. તે માટે ભાષ્ય જાપ-વાચિક જાપ સૌપ્રથમ મહત્ત્વનું સાધન છે. ત્યારબાદ ઉપાંશુ જાપ માનસિક શુદ્ધિનું સાધન છે. આમ, શરીર અને મનની શુદ્ધિનો અનુભવ થયા બાદ માનસિક જાપ ઘણો જ લાભદાયક થાય છે.

શક્તિ અને સમય નક્કી કરીને થોડો સમય ભાષ્ય - વાચિક, થોડો સમય ઉપાંશુ અને થોડો સમય માનસિક જાપ. આમ ત્રિવિધ જાપ ઉપર સંપૂર્ણ કાબુ આવી જાય છે. સંકલ્પ સાથે જ કાંઈ પણ પદ્ધતિમાં જાપને બદલી શકાય છે.

મનને વ્યવસ્થામાં રાખનાર માધ્યમ એ મંત્ર કહેવાય. આપણા મનની ગતિ કોઈપણ પદાર્થ કરતાં વધુ છે. આંખના પલકારા માત્રમાં તે માઈલો સુધી પહોંચી જાય છે. તેના ઉપર નિયંત્રણમાં મંત્ર મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. બહાર ફેંકાઈ જતી વરાળને નિયંત્રિત કરવામાં આવે તો એક પ્રકારની શક્તિ પેદા થાય છે. તેમ મનની શક્તિઓ આપણી જાણ બહાર ફેંકાઈ જતી હોય તેને નિયંત્રિત કરવી - રોકવી એ મંત્રનું કામ છે. આથી જ મંત્ર નિત્ય નિયમિત જપવાની આવશ્યકતા છે.

મંત્રના વાંચાર ઉચ્ચારણને લીધે પ્રતિક્રિારૂપ જે ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી આ વીર્યશક્તિ બાષ્પરૂપ બને છે. અને શરીરમાં જ તેની ગતિ ઉર્ધ્વ બને છે તે શક્તિ મનુષ્યના મસ્તકમાં પહોંચી ઓજમાં તેનું રૂપાંતર થાય છે. મસ્તક એ મૂળ હોવાથી તે મૂળ મારફત શરીરના પ્રત્યેક અંગોમાં વહેંચાઈ સ્થિત થાય છે. પરિણામે વીર્યશક્તિનો એકત્રિત થયેલો જથ્થો જે એક સ્થાને નીચે ગતિ કરતો હોય તે સર્વ શરીરમાં વહેંચાઈ જવાથી વાસનાવૃત્તિ ઓછી થઈ જાય છે. છતાં શક્તિનો વ્યય થતો નથી.

આ સઘળી પ્રક્રિયા અને વિકાસના આધારરૂપ મંત્રજાપ છે. મંત્રને પદ્ધતિસર જપવામાં આવે તો એક સર્વનાત્મક શક્તિ માનવીમાં પેદા થાય છે. આ અનુભવનો વિષય છે. સાધક આ જપપદ્ધતિ જાણીને મંત્રજાપ કરી પોતે અનુભવ કરે એ ઈચ્છવા યોગ્ય છે.

શ્રવણ કરતાં ઉચ્ચારણ, ઉચ્ચારણ કરતાં રટણ, રટણ કરતાં સહજ સ્ફુરણ, સહજ સ્ફુરણ કરતાં એકાકાર-તાદાત્મ્યભર્યું વિલોપન અને વિલોપન પછી એકાંતિક માતૃકામાં ચિતનું શૂન્યીકરણ આ બધાં એક એકથી ચડીયાતાં છે.

મંત્રજાપ કરનાર સાધક આ છ લક્ષણવાળો હોવો જરૂરી છે.

૧. ઉપશાંતચિત - કષાયોના તાપથી રહિત (ક્રોધાદિથી રહિત ચંદન જેવો શીતલ હોય.)
૨. એકાગ્રચિત - આડા અવળા વિચારોને દૂર કરનાર.
૩. સુનિશ્ચિત - આનાથી મારું ઈષ્ટ સિદ્ધ થશે જ એવી અટલ શ્રદ્ધાવાળો.
૪. ઉપયુક્ત - ચાલુ જાપની ક્રિયામાં જ મગ્ન.
૫. અવ્યાક્ષિપ્ત - ચિતની વ્યાકુળતા કે વ્યગ્રતા વિનાનો.
૬. વિરક્ત - વૈરાગ્ય સંપન્ન સમચિત - રતિ અરતિના હુમલાથી પર (સર્વ ઉપરસમાન ભાવવાળો.)

આત્મ રક્ષા માટે 'વજ્ર પંજર'

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રનો વિધિ પૂર્વક જાપ કરનારે જાપની શરૂઆતમાં નીચેના સ્તોત્રથી શરીરની રક્ષા કરવી.

(૧) નવપદ સ્વરૂપ, સારભૂત પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર આત્મ રક્ષા કરવા માટે વજ્રપિંજર સમાન છે.

તેમનું હું સ્મરણ કરું છું.

(૨) ઐં નમો અરિહંતાણં

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી મસ્તકે જમણો હાથ ફેરવવો

(૩) **ૐ નમો સિદ્ધાણં**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી મુખ પર હાથ ફેરવવો.

(૪) **ૐ નમો આયરિયાણં**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી શરીર પર જમણો હાથ ફેરવવો

(૫) **ૐ નમો ઉવજ્જાયાણં**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી બન્ને હાથમાં આયુધની ધારણા કરવી

(૬) **ૐ નમો લોએ સવ્વસાહૂણં**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી મારા બન્ને પગની રક્ષા કરે તેમ ધારવું.

(૭) **એસો પંચનમુક્કારો**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી હું વજ્રશિલા પર બેઠો છું તેમ ધારી આસનની

ચારેબાજુ હાથ ફેરવવો.

(૮) **સવ્વપાવપ્પણાસણો**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી મારી ચારે તરફ લોટાનો કિલ્લો છે તેમ ધારવું

અને આસનની ચારે

બાજુ ગોળ આડ બાંધવી.

(૯) **મંગલાણં ચ સવ્વેસિં**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરી લોટાના કિલ્લાની ચારે બાજુ ખેરના અંગારાથી

ભરેલ ખીણ ખોદેલ છે-

તેમ ધારવું.

૧૦) **પઠમં હવર્ધ મંગલં સ્વાહા**

આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને લોટાના કિલ્લાની ઉપર વજ્ર જેવું ઢાંકણું રહેલ

છે તેમ ધારવું. આ રક્ષા

સર્વ ઉપદ્રવોનો નાશ કરે છે. આ મંત્ર મુસાફરી

વખતે પણ કરાય છે.

વિવિધ મંત્રો અંગેની જાણકારી અને પ્રભાવ.

જૈન ધર્મના આચાર -વિચાર કે આહાર - આશય જેટલા પવિત્ર છે, જગત કલ્યાણને વરેલા છે, તેટલા જ જૈન મંત્રો પણ પ્રચંડ ઊર્જા ભરેલા સર્વજન સુખાયના ભાવથી ભરેલા છે. વિદ્વાનો પણ તે-તે મંત્ર શક્તિઓને હવે સ્વીકાર કરવા લાગ્યા છે. મંત્ર એટલે ચોક્કસ પ્રકારના (મંત્ર સિદ્ધ પુરૂષોના) અક્ષરો-ભાવો અને આશયોની ગુંથણી કરેલા શબ્દોનો સમૂહ તેમાં વિદ્યુત્ શક્તિ, આકર્ષણશક્તિ વગેરે રહેલી હોય છે. તે તે મંત્રના સતત જાપથી ઊર્જાની વિશુદ્ધિ - વિસ્ફોટ અને કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે.

જૈન ધર્મમાં દેહ-મન-ઇન્દ્રિયો-પ્રાણ અને આત્માની સઘળી શક્તિઓનું રક્ષણ-સલામતી-સુવિધા અને સાધના-સિદ્ધિ તથા મનવાંછિત ફળની પ્રાપ્તિ માટે મહામંત્રાધિરાજ તરીકે નવકારમંત્રને બતાવવામાં આવ્યો છે. જેમાં ૐ કે હ્રી - મંત્ર બીજ લગાડયા વિના ગણવામાં આવે તો તે મોક્ષદાયક બને છે. અને ૐ હ્રી મંત્રપૂર્વક

બોલવામાં આવે તો સર્વ મનોરથોની શીઘ્ર સિદ્ધિ થાય છે.

વિદ્યા અને મંત્ર બે મુખ્ય છે

વિદ્યા:-

- સ્ત્રી દેવતાથી અધિષ્ઠિત તે વિદ્યા.
- અનુષ્ઠાન કરવાથી સિદ્ધ થાય તે વિદ્યા.
- જેને સિદ્ધ કરવા માટે જપ, હવન કરવા પડે તે વિદ્યા.

મંત્ર:-

- પુરૂષ દેવતાથી અધિષ્ઠિત તે મંત્ર.
- અનુષ્ઠાન વિના સિદ્ધ થાય તે મંત્ર.
- વિશિષ્ટ અક્ષરોની રચના તે મંત્ર.
- જેનું મનન કરવાથી રક્ષણ થાય તે મંત્ર.
- જે સૂત્ર વારંવાર મનન કરવા યોગ્ય હોય તે મંત્ર કહેવાય.
- દેવ-દેવી વગેરેનો સત્કાર હોય તે મંત્ર.
- જેનો પાઠ કરવાથી સિદ્ધિ મળે તે મંત્ર.

નવકારના જાપથી સર્વ પાપનો નાશ થાય, સર્વ પાપના નાશથી મનની શુદ્ધિ થાય, મનની શુદ્ધિથી આત્માની સિદ્ધિ થાય, આત્માની સિદ્ધિથી કેવળજ્ઞાનની ઉપલબ્ધિ થાય, કેવળ-જ્ઞાનથી પરમાત્મપદ-મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય, એટલે નવકારથી મોક્ષ મળે.

મંત્ર ત્રણ પ્રકારના છે

૧) બીજ મંત્ર

એકથી નવ અક્ષર સુધીના મંત્રને બીજ મંત્ર કહેવાય છે.

૨) મંત્ર

દશથી વીશ અક્ષર સુધીના મંત્રને મંત્ર કહેવાય છે.

૩) માલા મંત્ર

વીશથી વધારે અક્ષર હોય તે મંત્ર માલામંત્ર કહેવાય છે.

નમસ્કાર મંત્ર ઉચ્ચ કોટીનો હોવાથી નમસ્કારને વરમંત્ર, પરમમંત્ર કે મહામંત્ર કહે છે.

પ્રણવ (ઐકાર, હ્રીં કાર, અર્હ) પ્રભાવવાળા બીજ છે, તે સર્વનું મૂળ નવકાર વરમંત્ર છે.

મંત્ર એટલે શું ?

- ૧) જેના ચિંતનથી ભય સામે રક્ષણ થાય તે મંત્ર.
- ૨) રૂદ્રયામલમાં ભગવાન શંકરે પાર્વતીજીને કહ્યું કે જેના મનનથી પરમતત્ત્વનો ખોધ થાય તે મંત્ર.
- ૩) લલિતા સહસ્રમાં કહેલ છે કે જેના મનનથી સંસારનો ક્ષય થનાર ગુણ હોય તે મંત્ર.
- ૪) શ્રી અભયદેવસૂરિજીએ પંચાશક ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે, દેવથી અધિષ્ઠિત વિશિષ્ટ અક્ષરોની રચનાને મંત્ર કહેવાય છે.
- ૫) પંચ કલ્પ ભાષ્ય નામના જૈન ગ્રંથમાં લખેલ છે જે પાઠ સિદ્ધ હોય તે મંત્ર કહેવાય.

મંત્ર વ્યાકરણ:-

મંત્રવિદો ગુપ્ત બોલે છે તે મંત્ર.

મંત્ર:- અક્ષરના બે પ્રકાર છે.

૧) સ્વર-૧૬

૨) વ્યંજન- ૨૪

કુલ -૫૦

આ પચાસ વર્ણમાંથી કોઈનું પણ સંયોજન એટલે મંત્ર.

દા.ત. (૧) અ+ઉ+મ્ = ઐ

(૨) હ+ર્ષ+મ્ = હ્રીં

પૂજાકોટિસમો સ્તોત્રં, ૧ કરોડ પૂજા = ૧ સ્તોત્ર

સ્તોત્રકોટિસમો જપં । ૧ કરોડ સ્તોત્ર = ૧ જાપ

જપ કોટિસમો ધ્યાનં ૧ કરોડ જાપ = ૧ ધ્યાન

ધ્યાનકોટિસમો લયઃ॥ ૧ કરોડ ધ્યાન = ૧ લય એટલે એકાગ્રતા

વીતરાગ પરમાત્માની કરોડ વાર પૂજા કરવા બરાબર એક સ્તોત્ર પાઠ છે. કરોડવાર સ્તોત્ર પાઠ કરવા બરાબર એક જાપ છે. કરોડ વાર જાપ કરવા બરાબર એક ધ્યાન છે. અને કરોડ વાર ધ્યાન કરવા બરાબર એક લય છે.

જેમ ઐ હ્રી - નમો અરિહંતાણં

ઐ હ્રી - નમો સિદ્ધાણં

ઐ હ્રી - નમો આચરિયાણં

ઐ હ્રી - નમો ઉવજાયાણં

ઐ હ્રી - નમો લોએસવ્વસાહુણં

અથવા નમો અરિહંતાણં.. નમો સિદ્ધાણં વગેરે પદોથી ઐ હ્રીં લગાડ્યા વિના સાદો નવકાર સંપૂર્ણ ગણવો. રોજ ઊઠતા ૧૨ નવકાર સૂતાં ૭ નવકાર અને ઘરની બહાર નીકળતાં ૩ નવકાર અને શક્ય હોય તો રોજ ૧૦૮ કે ૨૭ નવકાર ગણવાથી પ્રચંડ પુણ્ય બંધ અને કર્મક્ષય થાય છે.

૧) સિદ્ધચક્રના મંત્ર : **ૐ હ્રી - શ્રી અર્હ અસિઅઉસા નમઃ ।**

ત્રિકાલ (સવાર-બપોર-સાંજ) પાંચ-પાંચ માળા ગણવી, સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય.

૨) **અરિહંત સિદ્ધ આચરિય ઉવજ્ઞાય સાહુ ।**

પ્રભાવ : વિધિપૂર્વક સવા લાખનો જાપ કરવાથી લક્ષ્મી-વિદ્યા-યશ પ્રાપ્ત થાય.

૩) **ૐ હ્રી - અર્હ નમઃ ।** આ ષડક્ષરી સિદ્ધ મંત્ર છે.

પ્રભાવ : રોજ ૧૦ માળા ગણવાથી મનઃશાંતિ કાર્ય સિદ્ધિ અવશ્ય થાય છે.

૪) **ૐ હ્રી - શ્રી અર્હ- નમઃ ।**

પ્રભાવ : રોજ ૨૦ માળા ગણવાથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય, નિર્ધનતા, દુઃખ દરિદ્રતા નાશ પામે છે.

૫) **ૐ હ્રી - અર્હત્ ઉત્પત ઉત્પત સ્વાહા ।**

પ્રભાવ : આ ત્રિભુવનસ્વામીની મહાયમત્કારી વિદ્યા છે. રોજ ૧૦ માળા ગણવાથી અખૂટ લક્ષ્મી વગેરે આપનારી છે.

૬) **ૐ ઐમ્ (અર્હમ્) નમઃ ।**

પ્રભાવ : રોજ ૧૦ માળા ગણવાથી જ્ઞાન-બુદ્ધિ વધે.

૭) **ૐ હ્રી - શ્રી ક્લી વ્લૂં ઐમ્ નમઃ ।**

પ્રભાવ : આ સરસ્વતી દેવીનો સિદ્ધમંત્ર છે, રોજ ૧૦ માળા ગણવાથી વિદ્યા-જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૮) **ૐ હ્રી હ્રી - હુ- હ્રીં હ્રઃ અસિઅઉસા સ્વાહા ।**

પ્રભાવ : ત્રિકાળ પાંચ-પાંચ માળા ગણવાથી સર્વ રીતની સુખ શાંતિ અને અંતે મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૯) **ૐ હ્રી - નમો અરિહંતાણં સિદ્ધાણં સૂરિણંઉવજ્ઞાયાણં સાહુણં મમ ઋદ્ધિં વૃદ્ધિં સમીઠિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।**

પ્રભાવ : ત્રિકાલ ૩૨-૩૨ વાર જાપ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય. લક્ષ્મીનો લાભ થાય છે. અથવા ૨૧ દિવસ સુધી ત્રિકાલ સામાયિક લઈને જાપ કરવાથી શીઘ્ર સિદ્ધિ થાય છે.

આ સિવાય કેટલાક વિશિષ્ટ મંત્રો

૧) સરસ્વતી મહાવિદ્યા

“તીર્થકરગણધરપ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ફલતુ ” એમ કહીને

ૐ હ્રીં ચઉદસપુવ્વિણં, ૐ હ્રીં પચાણુસારિણં, ૐ હ્રીં એગારસંગ ધારિણં, ૐ હ્રીં ઉજ્જુમર્ષણં,

ૐ હ્રીં વિપુલમર્ષણં સ્વાહા ।

પ્રભાવ : આ મહાવિદ્યાનો જાપ હંમેશા ૧૦૮ વખત એમ છ મહિના સુધી કરે તો બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ થાય, યાદશક્તિ વધે, જે જે વિદ્યાઓ શીખવાની અભિલાષા કરે તે બહુ જ જલ્દી આવડે તેમજ સભામાં વ્યાખ્યાન

આપવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨) શ્રી પ્રાપ્તિ મહાવિદ્યા

“તીર્થકરગણધરપ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ફલતુ” એમ કહીને

ૐ દ્વીં બીયબુદ્ધિણં, ૐ દ્વીં કુકુબુદ્ધિણં, ૐ દ્વીં સંભિન્નસોઆણં, ૐ દ્વીં અક્ષિખણમહાણસલદ્ધિણં
સવ્વલદ્ધિણં નમઃ સ્વાહા ।

પ્રભાવ : આ મહાવિદ્યાનો પ્રણ ઉપવાસ – (અહ્નમ) કરીને પ્રણ દિવસમાં સાડાબાર હજારવાર જાપ કરવો. ઉપવાસ ન બની શકે તો દૂધ, સાકર, ઘી, ચોખા અને રોટલીનું એકવાર ભોજન કરવું. અને ઉકાળેલું પાણી પીવું, આ મહાવિદ્યાનો જાપ કરતી વખતે પીળાં કપડાં, પીળું આસન અને પીળી માળા રાખવી. સાડા બાર હજાર પૂર્ણ થયા બાદ હંમેશા ૧૦૮ વાર જાપ કરવો. જેથી ધનસંપત્તિ અને પુત્ર પરિવાર પ્રાપ્ત થાય તેમજ આજીવિકા પણ સારી રીતે ચાલે.

૩) રોગાપહારિણી મહાવિદ્યા

“તીર્થકરગણધરપ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ફલતુ” એમ કહીને

ૐ નમો આમોસહિલદ્ધિણં, ૐ નમો વિપ્પોસહિલદ્ધિણં, ૐ નમો ખેલોસહિલદ્ધિણં,
ૐ નમો જલ્લોસહિલદ્ધિણં, ૐ નમો સવ્વોસહિલદ્ધિણં, એએસિં રોગોવસમણે પસિજ્જઉ સ્વાહા ।

પ્રભાવ : આ મહાવિદ્યા ૧૦૮ વાર ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોય ત્યારે ભણીને પાંચ તોલા પાણી અથવા દૂધ મંત્રિને સાત અથવા ચૌદ દિવસ સુધી રોગી મનુષ્યને પીવરાવે તો સર્વરોગ નાશ પામે. અગર રોગી મનુષ્ય પોતે આ મહાવિદ્યાનો જાપ કરે તો એએસિં રોગોવસમણે ને બદલે મમ રોગોવસમણે પસિજ્જઉ સ્વાહા એ પ્રમાણ બોલે.

આત્મ શુદ્ધિ માટે મંત્ર:-

૧) આત્મ શુદ્ધિ માટે નીચેના મંત્રની દશ માળા એટલે કે ૧૦૦૮ વાર મંત્ર ગણવો.

ૐ દ્વીં ઇમો અરિહંતાણં
ૐ દ્વીં ઇમો સિદ્ધાણં
ૐ દ્વીં ઇમો આયરિયાણં
ૐ દ્વીં ઇમો ઉવજ્જાયાણં
ૐ દ્વીં ઇમો લોએ સવ્વસાહૂણં

આ મંત્ર ભય દૂર કરવા માટે પણ કરી શકાય.

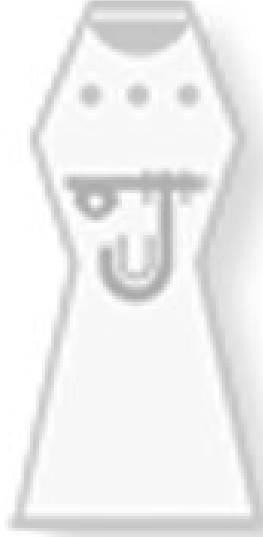
સર્વ કાર્ય સિદ્ધ મંત્ર:-

ૐ દ્વીં શ્રીં અર્હં અ સિ આ ઉ સા નમઃ

વિદ્યાધ્યયન મંત્ર:- વિદ્યા દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ માટે

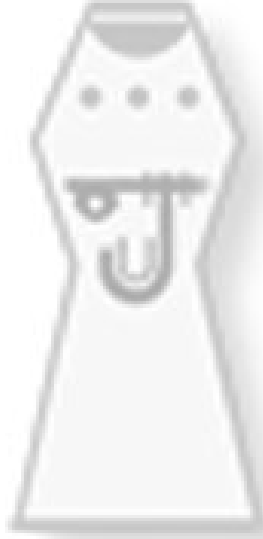
મંત્રજાપ કરવામાં રસ બહુ પડે છે તો... (૭.૭)

- નમસ્કાર મહામંત્રનો વિધિપૂર્વક જાપ કરવો.
- સ્થિરતા અને શુદ્ધિપૂર્વક નવપદનો જાપ કરવો.
- જ્ઞાનની આરાધના માટે 'નમો નાણસ્સ' પદનો જાપ કરવો.
- બ્રહ્મચર્યની વિશુદ્ધિ માટે 'પરમાત્મા નેમિનાથ' તથા 'સ્થૂલિભદ્રસ્વામી' ને આશ્રયથી જાપ કરવો.
- ચિત્તની શાંતિ, જીવનમાં શાતા, મરતા સમાધિ અને પરભવમાં સદ્ગતિ મેળવવા માટે 'ૐ હ્રીં અહ્ં નમઃ'નો જાપ રોજ ત્રિકાલ કરવો. (૧૦ માળાથી શરૂઆત કરવી)

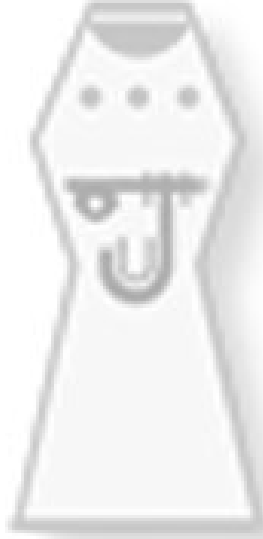
ગા પદ્મક કાક કાક ભા

jainuniversity.org

જાનકાલેશ્વરજી

jainuniversity.org

જીવન મુક્તિ માર્ગ